

Tutuklu/Hükümlü Anneler ve Yanlarında Kalan Çocukları Arasındaki Bağlanmanın Nesiller Arası Aktarımı

Zülal İŞCANOĞLU¹, Zehra UÇANOK²

ÖZET

Amaç: Araştırma bulguları, anneler ile çocuklarının bağlanma temsilleri arasında bir örtüşme olduğuna işaret etse de bu örtüşmenin anne çocuk çiftlerinin maruz kaldığı sosyoekonomik risklere bağlı olarak değiştiği bilinmektedir. Bu doğrultuda araştırmanın temel amacı, pek çok risk faktörüne maruz kalan tutuklu/hükümlü annelerin ve ceza infaz kurumlarında yanlarında kalan çocuklarının bağlanması arasındaki ilişkiyi ve anne duyarlılığının bu ilişkideki aracı rolünü incelemektir.

Yöntem: Araştırma örneklemini 84 tutuklu/hükümlü anne ve yanlarında kalan çocuklarından oluşmaktadır. Annelerin bağlanma temsilleri, Güvenli Yer Senaryoları Testi kullanılarak değerlendirilmiştir. Çocuğun bağlanması ve anne duyarlılığını değerlendirmek amacıyla 45 dakikalık, yarı yapılandırılmış anne çocuk etkileşim gözlemleri gerçekleştirilmiş ve bu gözlemler, yapılandırılmış ölçme araçları kullanılarak iki gözlemci tarafından kodlanmıştır.

Bulgular: Aşamalı regresyon analizleri, annenin kaygılı ve kaçınmacı bağlanmasının çocuğun düzensiz bağlanmasını pozitif yönde yordadığını göstermiştir. Anne duyarlılığının bağlanmanın nesiller arası aktarımındaki aracı rolünün ise anlamlı olmadığı gözlenmiştir.

Sonuç: Araştırma sonuçları, dezavantajlı anne çocuk çiftleri arasındaki bağlanma aktarımının ve anne duyarlılığının bu aktarımdaki aracı rolünün sınırlı olduğuna yönelik alanyazındaki tartışmaları kısmen destekler niteliktedir. Bulgular, tutuklu/hükümlü anneleriyle birlikte ceza infaz kurumlarında kalan çocukların bağlanma güvenliğini desteklemeye ve düzensiz bağlanmasını önlemeye yönelik müdahale programları açısından tartışılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Tutuklu/hükümlü anneler ve çocukları, bağlanma temsilleri, bağlanmanın nesiller arası aktarımı, anne duyarlılığı

ABSTRACT

Intergenerational Transmission of Attachment between Incarcerated Mothers and Their Co-residing Children

Objective: Maternal attachment representations and children's attachment to their mothers have been shown to be related while this association varies according to socioeconomic risk factors that these mother-child dyads are experiencing. In this regard, this study aims to investigate the intergenerational transmission of attachment between highly disadvantaged incarcerated mothers and their co-residing children and the mediating role of maternal sensitivity in the relationship between maternal and children's attachment representations.

Method: The study sample consists of 84 incarcerated mothers and their co-residing children. The maternal attachment was evaluated using the Doll Story Completion Task. Children's attachment and maternal sensitivity were assessed based on a 45-minute semi-structured mother-child interaction observation and rated through structured coding instruments.

Results: Hierarchical regression analyses revealed that mothers' anxious and avoidant attachment positively predicted children's disorganized attachment behaviors. Moreover, analyses showed that maternal sensitivity did not mediate the relationship between maternal and child attachment representations.

Conclusion: Findings partially supported the discussion emphasizing that attachment transmission, as well as the mediating role of maternal sensitivity on this transmission, appeared to be weaker for disadvantaged mother-child dyads. Implications for future intervention programs aiming to support the attachment security and reduce the disorganization of children co-residing with their incarcerated mothers are discussed.

Keywords: Attachment representations, incarcerated mothers and their children, intergenerational transmission of attachment, maternal sensitivity

Geliş Tarihi: 01.06.2021, **Kabul Tarihi:** 26.10.2021, **Çevrimiçi Yayın Tarihi:** 07.11.2022

¹Dr. Öğr. Üyesi, Kapadokya Üniv., Psikoloji Bl., Nevşehir, ²Psik. Prof., Hacettepe Üniv., Psikoloji Bl., Ankara.

Dr. Zülal İşcanoglu, e-posta: zulal.iscanoglu@gmail.com

GİRİŞ

Bağlanma kuramı, yaşamın ilk yıllarında temel bakım verenle kurulan sıcak ve tutarlı ilişkinin, bireyin güvenli bağlanma temsilleri geliştirmesine katkı sağladığını vurgulamaktadır (Ainsworth ve ark. 2015, Bowlby 1973, Bowlby 1982). Güvenli bağlanma temsillerine sahip olmak ise çocuğun yaşam boyunca stresle başa çıkma becerisini ve dolayısıyla da sosyoduygusal gelişimini desteklemektedir (Groh ve ark. 2017, Sroufe 2005, Thompson 2016). Çocuğun temel bakım vereni genellikle annesidir ve erken dönemde anneden ayrılmanın, çocuğun güvensiz bağlanmasına neden olabileceği vurgulanmaktadır (Ainsworth ve ark. 2015, Bowlby 1973). Bununla tutarlı olarak, annesi ceza infaz kurumuna giren çocukların çoğunluğunun (%63) hem annesine hem de annesinin yokluğunda temel bakım verenine güvensiz bağlandığı bildirilmiştir (Poehlmann 2005).

Anne ve çocuk arasındaki bu eşsiz bağı korumak ve anneden ayrılmanın çocuğun gelişimi üzerindeki olumsuz etkilerini belirli ölçüde önleyebilmek amacıyla, pek çok ülkede tutuklu/hükümlü anneler ve küçük çocuklarının birlikte kalmalarına izin verilmektedir. Örneğin, tutuklu/hükümlü anneler Kenya'da 4, Finlandiya'da 2, İngiltere'de ise 1.5 yaşından küçük çocuklarına ceza infaz kurumlarında bakım verebilmektedir (Alejos 2005). Türkiye'de ise 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkındaki Kanunun, "Hükümlünün Bakıma Muhtaç Çocuklarının Barındırılması" başlıklı 65. Maddesi uyarınca tutuklu/hükümlü annelerin, 6 yaşından küçük çocuklarına ceza infaz kurumlarında bakım verme hakkı bulunmaktadır (Türkiye Büyük Millet Meclisi 2004). Ülkemizde çocukların tutuklu/hükümlü anneleriyle birlikte ceza infaz kurumlarında kalabilecekleri sürenin uzunluğuna rağmen bu çocukların gelişimini, özellikle de anne çocuk ilişkisinin niteliğini incelemeye yönelik herhangi bir çalışmaya ulaşamaması dikkat çekicidir. Araştırmalar, anneye ilişkin faktörlerin (örn. annenin bağlanma temsilleri) çocuğun bağlanmasını açıklama düzeyinin, çocuğa ya da bağlama ilişkin faktörlerden daha güçlü olduğunu göstermektedir (Bakermans-Kranenburg ve ark. 2004). Güvenli bağlanmanın bireyin dayanıklılığı ve sağlıklı gelişimi üzerindeki destekleyici rolü dikkate alındığında, annenin bağlanma örüntülerinin ve duyarlı bakım sağlama kapasitesinin, pek çok açıdan dezavantajlı olan bu çocukların bağlanma güvenliği üzerindeki rolünün incelenmesi oldukça önemlidir (Fearon ve Belsky 2016, Sroufe 2005).

Bağlanma Güvenliğini Açıklayan Faktörler

Bağlanmanın nesiller arasında aktarıldığı, diğer bir deyişle, temel bakım veren ile çocuğun bağlanma temsilleri arasında anlamlı bir örtüşme olduğu, kapsamlı meta-analiz çalışmalarıyla ortaya konmaktadır (Van IJzendoorn 1995, Verhage ve ark. 2016, 2018). Annenin bağlanma zihinsel modelleri, çocuğuyla

günlük etkileşimleri sırasındaki algılarını, değerlendirmelerini ve çocuğuna yönelik bakım verme davranışlarını şekillendirerek çocuğunun bağlanması üzerinde rol oynamaktadır (Bailey ve ark. 2017, Tarabulsky ve ark. 2005, Van IJzendoorn 1995). Anne duyarlılığı, annenin çocuğun ihtiyaç sinyallerini (örn. ağlama) zamanında fark etmesi, bu ihtiyaçları doğru yorumlaması ve en kısa zamanda, en uygun davranışlarla yanıtlaması olarak tanımlanmaktadır (Ainsworth ve ark. 2015). Güvenli bağlanan annelerin, çocuklarının bağlanma ihtiyaçlarına karşı daha duyarlı tepkiler verme eğiliminde olduğu ve bu annelerin çocuklarının da güvenli bağlanma düzeylerinin yüksek olduğu gözlenmektedir (Tarabulsky ve ark. 2005). Tersine kaçınmacı annelerin, kendi ebeveynleri tarafından reddedilme deneyimlerini hatırlattığı için çocuklarının özellikle stresli anlardaki bağlanma ihtiyaçlarını görmezden gelme eğiliminde olduğu ve bu annelerin çocuklarının kaçınmacı bağlanma olasılığının daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Fearon ve Belsky 2016). Kaygılı annelerin ise yakın ilişkileriyle zihinsel olarak yoğun bir şekilde meşgul oldukları için çocuklarının yalnızca şiddetli bağlanma sinyallerini fark etme eğiliminde oldukları ve çocuğun bağlanma ihtiyaçlarına tahmin edilebilir, tutarlı yanıtlar veremedikleri için çocuklarının kaygılı bağlanma eğiliminde olduğu gözlenmektedir (Van IJzendoorn 1995).

Bağlanmanın nesiller arası aktarımının, stres faktörlerine (örn. ekonomik güçlükler, annenin ruh sağlığı problemleri, travmatik deneyimler) daha fazla maruz kalan gruplarda, dezavantajlı olmayan gruplara kıyasla anlamlı olarak daha zayıf olduğu görülmektedir (Van IJzendoorn ve Bakermans-Kranenburg 2019, Verhage ve ark. 2016, 2018). Bağlanma zihinsel modelleri güvenli olsa bile yüksek düzeyde stres deneyimleyen annenin, çocuğuna duyarlı bakım sağlama kapasitesinin sınırlı olabileceği ve dolayısıyla da psikososyal risk faktörleri arttıkça annenin bağlanma zihinsel temsilleri ile çocuğunun bağlanması arasındaki ilişkinin zayıfladığı vurgulanmaktadır. Tutuklu/hükümlü annelerin eğitim ve gelir düzeylerinin oldukça düşük olduğu, ruh sağlığı problemleri deneyimleme, madde kötüye kullanımı, tutarsız, ihmalkâr ya da istismar edici ebeveynlik uygulamalarına maruz kalma ve yalnız anne olma olasılıklarının daha yüksek olduğu bildirilmektedir (Borelli ve ark. 2010, Glaze ve Maruschak 2010, Greene ve ark. 2000, Hanlon ve ark. 2005, Saruç 2014). Buna ek olarak, katı kuralların uygulandığı bir kurumda küçük çocuklarına tek başlarına bakım vermek de bu annelere özgü bir risk faktörü olarak ele alınmaktadır. Dolayısıyla tutuklu/hükümlü anneler güvenli bağlanma temsillerine sahip olsalar bile deneyimledikleri yoğun stres nedeniyle yanlarında kalan çocukları güvensiz bağlanma açısından risk altında olabilir.

Ceza infaz kurumlarında çocuklarıyla birlikte kalan annelerin ve yanlarında kalan çocuklarının bağlanma güvenliğine odaklanan çalışmaların sayısı oldukça sınırlıdır. Ulaşılan çalışmalardan birinde annelerin %63'ünün güvensiz bağlandığı gözlenmiştir (Borelli ve ark. 2010). Annesinin yanında,

ceza infaz kurumlarında kalan çocukların bağlanma güvenliğini desteklemeyi amaçlayan bir müdahale çalışmasında ise annelerin güvenli bağlanma oranına (%33) kıyasla çocukların güvenli bağlanma düzeyinin (%60) oldukça yüksek olduğu ortaya konmuştur (Byrne ve ark. 2010). Müdahale sonrasında tutuklu/hükümlü anneler ve çocukları arasındaki bağlanmanın nesiller arası aktarımının oldukça zayıf olduğu vurgulanmıştır.

İlgili yazın incelendiğinde, ceza infaz sistemine dahil olan annelerin yanlarında kalan çocuklarına yönelik duyarlılık düzeyini arttırmayı hedefleyen iki müdahale çalışmasına ulaşılmıştır (Cassidy ve ark. 2010, Slead ve ark. 2013). Ancak her iki çalışmada da müdahale sonucunda annelerin duyarlılık düzeyinin olumlu yönde değiştiği vurgulanmasına rağmen anne duyarlılığı ve çocuğun bağlanması arasındaki ilişkiler incelenmemiştir. Slead ve arkadaşlarının (2013) çalışmasında çocukların bağlanma güvenliğine dair bir ölçüm alınmadığı için anne duyarlılığı ve çocuğun bağlanması arasındaki ilişkiler incelenmemiştir. Sözü edilen diğer çalışmada da muhtemelen örneklem büyüklüğünün sınırlı olmasından dolayı (n=20) anne duyarlılığının çocuğun bağlanması üzerindeki rolü rapor edilmemiştir (Cassidy ve ark. 2010). Anne duyarlılığının nitel olarak değerlendirildiği bir başka çalışmada ise tutuklu/hükümlü annelerin, yanlarında kalan çocuklarına yönelik korkutucu ve müdahaleci davranışlar sergilediği belirtilmiştir (Baradon ve ark. 2008).

Özetle, pek çok açıdan risk altında oldukları dikkate alındığında, tutuklu/hükümlü annelerinin yanında kalan dezavantajlı çocukların bağlanma güvenliği üzerinde rol oynayan faktörlerin incelenmesi, sağlıklı gelişimlerini desteklemeyi hedefleyen etkili müdahale programlarının planlanabilmesi açısından oldukça önemlidir. Bunun yanı sıra, ülkemizdeki yasal düzenlemeler çerçevesinde çocukların bebeklik ve erken çocukluğu kapsayan oldukça uzun bir süre boyunca ceza infaz kurumlarındaki anneleriyle birlikte kalabilmesi, bu incelemenin önemini arttırmaktadır. Bu doğrultuda araştırmanın temel amacı, tutuklu/hükümlü annelerin bağlanma temsillerinin, yanlarında kalan çocuklarının bağlanması üzerindeki rolünü, diğer bir deyişle, bağlanmanın nesiller arası aktarımını incelemektir. İkinci olarak ise bağlanmanın nesiller arası aktarımında anne duyarlılığının aracı rolünün incelenmesi amaçlanmaktadır.

YÖNTEM

Örneklem

Araştırmanın örneklemini yaşları 20 ile 43 arasında değişen, ortalama (ort) 29,9 yaşındaki (Standart Sapma [S]=5,6) 84 tutuklu/hükümlü anne ve ceza infaz kurumlarında yanlarında kalan 11-43 ay aralığındaki (ort=25,3, S=8,3, %57,1 erkek) çocukları oluşturmaktadır. Annelerin çoğu evlidir (%91,6)

ve ortalama evlilik süreleri 10,3 yıldır (S=5,7, ranj=2-24). Annelerin %84,5'inin yanlarında kalan çocuklarına ek olarak kurum dışında da çocukları bulunmaktadır ve annelerin ortalama çocuk sayısı 3'tür (S=1,7, ranj=1-10). Annelerin büyük bir bölümü (%42,2) okuma yazma bilmemektedir. Bir kısmı okuma yazma bildiği hâlde herhangi bir okuldan mezun olmamıştır (%21,7). Diğer katılımcılar ise ilkokul (%14,5), ortaokul (%12,0), lise (%7,2) ve üniversite (%2,4) mezundur. Katılımcı annelerin %53,6'sı hiç çalışmamıştır. Anneler ve çocukları ortalama 10 aydır (S= 9,8, ranj=1-42) ceza infaz kurumunda bulunmaktadır. Annelerin çoğunluğu (%60,2) daha önce de tutuklanmıştır. Annelerin %57,8'i ekonomik suçlardan (örn. hırsızlık, siber dolandırıcılık, fuhuşa teşvik), %33,7'si uyuşturucu ile ilgili suçlardan, %8,5'i ise şiddet suçlarından (örn. cinayet, cinayete azmettirme, yaralama) dolayı ceza infaz kurumunda bulunmaktadır.

Veri Toplama Araçları

Annenin Bağlanması: Annenin bağlanma senaryolarını değerlendirmek amacıyla Güvenli Yer Senaryoları Testi (GYST) kullanılmıştır. Bağlanma temsillerinin yapı taşları olarak nitelendirilen güvenli yer senaryoları, temel bakım verenlerle belirli yaşantılara tekrarlı olarak maruz kalma sonucunda oluşan ve bağlanma ile ilişkili deneyimlere rehberlik eden zihinsel temsilleri ifade etmektedir (Waters ve Waters 2006). Güvenli yer senaryoları, çocuğun bir tehditle karşılaştığı durumda, ebeveynin tehdidi fark etmesi, problemin çözümüne yardımcı olması ve çocuğun çevresiyle uyumlu aktivitesine geri dönmesini içermektedir. GYST okulöncesi dönem çocuklarına yönelik olarak geliştirilmiş (Bretherton ve ark. 1990, Granot ve Mayseless 2001) ve yetişkin örnekleminde kullanılabilir biçimde Türkçe'ye uyarlanmıştır (Soygüt ve ark. 2007). Ölçme aracı, ilki yüksüz olan (tehdit içermeyen) ısınma öyküsü olmak üzere toplam altı öyküden oluşmaktadır. Isınma öyküsü dışında kalan, bağlanmayla ilişkili beş öykünün temel amacı kişide bağlanma temelli kaygı yaratarak Güvenli Yer Senaryolarını harekete geçirmektir.

İlk kısmı araştırmacı tarafından anlatılan öyküler, katılımcı tarafından tamamlanmaktadır. Katılımcıların tamamladığı öyküler yapılandırılmış bir kodlama kılavuzu doğrultusunda kodlanmaktadır (Uluç 2007). Her bir öykü güvenli, kaygılı ve kaçınmacı bağlanma açısından 5 dereceli Likert tipi bir ölçek (1 = Hiç tanımlamıyor, 5 = Tamamen tanımlıyor) üzerinden değerlendirilmektedir. Bu değerlendirmeler sonucunda her bir katılımcı için güvenli, kaygılı ve kaçınmacı bağlanma olmak üzere üç puan elde edilmektedir. Yüksek puanlar, katılımcının ilgili bağlanma temsillerinin özelliklerini daha fazla taşıdığına işaret etmektedir. Tüm katılımcıların transkriptleri iki kodlayıcı tarafından kodlanmıştır. Kodlayıcılar arası tutarlılık düzeyi Sınıf İçi Korelasyon (Intraclass Correlation-ICC) ile hesaplanmıştır (ICC=0,89, ranj=0,77-0,99) ve kabul edilebilir sınırlar içindedir (Kim ve Li 2016).

Anne Duyarlılığı: Anne duyarlılığı ve çocuğun bağlanmasını değerlendirmek için yaklaşık 45 dakika süren yarı yapılandırılmış anne çocuk etkileşimleri kullanılmıştır (Berument ve ark. 2018). Anne çocuk etkileşimleri, kurum yetkilileri tarafından sağlanan odalarda (örn. kurum içindeki kreş) gözlenmiştir. Gözlem oturumu; anne ve çocuğun serbest oyunu, annenin odadan ayrılması ve geri gelmesi, çocuğun hafif te-dirgin edici bir uyarıcı (örn. palyaço maskesi ve peruğu takan bir araştırmacı) ile karşılaşması gibi bileşenler içermektedir. Anne çocuk etkileşimleri, iki gözlemci tarafından 29 maddelik (örn. “Çocuğun, çevreyi/oyuncakları keşfetme isteğini fark eder, onu keşif yapabilmesi için destekler/teşvik eder”) bir gözlem formu (Berument ve ark. 2018) kullanılarak kodlanmıştır. Maddeler 3 dereceli Likert tipi bir ölçek (1 = Anneyi hiç tanımlamıyor - 3 = Anneyi tam olarak tanımlıyor) üzerinden değerlendirilmektedir. Gözlem formu, annenin çocuğu destekleme/teşvik etme, çocuğun ihtiyaçlarını karşılama ve duygusal sıcaklık gösterme davranışlarının değerlendirilmesine olanak sağlamaktadır. Faktör analizi bulguları, ölçeğin tek boyutlu bir yapıya sahip olduğunu göstermiştir ve ölçeğin Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısı 0,91’dir. Ceza infaz kurumlarında ses ya da görüntü kaydı alınmasına izin verilmediği için iki gözlemci gözlem sırasında notlar almış ve gözlemin ardından kodlamalarını gerçekleştirmiştir. Kodlayıcılar arası tutarlık kabul edilebilir sınırlar içindedir (ICC=0,86, ranj=0,70-0,97).

Çocuğun Bağlanması: Anne duyarlılığına ek olarak, çocuğun bağlanması da yukarıda ayrıntılı olarak ele alınan anne çocuk etkileşimleri temelinde değerlendirilmiştir. Gözlenen davranışlar, Çocuk Davranışları Sınıflama Seti kullanılarak kodlanmıştır (Berument ve Sümer 2017, Kirkland ve ark. 2004). Ölçme aracı 60 maddeden oluşmaktadır. Maddelerdeki ifadeler, çocuğun anne çocuk etkileşimi sırasındaki davranışlarını ne düzeyde yansıttığı dikkate alınarak sınıflanmaktadır. Maddeler öncelikle üç kategori (davranış çocuğa uygun, davranış çocuğa uygun değil ve davranış sergilenmedi) içinde sınıflanmaktadır. Ardından gözlem sırasında sergilenmeyen davranışlar sınıflamadan çıkarılmakta ve kalan iki kategori çocuğu ne düzeyde (çok ya da az) tanımladığına bağlı olarak yeniden ikişer alt kategori içinde sınıflanmaktadır. Ölçme aracından her çocuk için kaçınmacı, güvenli, kaygılı ve düzensiz bağlanma olmak üzere dört farklı puan elde edilmektedir. Ölçme aracı, özel olarak geliştirilmiş bir internet sitesi kullanılarak kodlanmaktadır. Ceza infaz kurumlarına elektronik araç alınmadığı ve kurum yetkilileri araştırmacılara yalnızca bir bilgisayar sağladığı için kodlamalar iki kodlayıcının uzlaşısı (consensus) temelinde gerçekleştirilmiştir.

İşlem

Çalışma için öncelikle Hacettepe Üniversitesi Etik Komisyonundan (26 Nisan 2016 tarih ve 35853172/431-1390 sayılı) izin alınmıştır. Ardından, ceza infaz kurumlarında

veri toplanabilmesi için Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğünden izin alınmıştır. Çalışmanın veri toplama işlemleri 2017 yılı Ocak ile Aralık ayları arasında, altı kapalı (Ankara, n=26; İstanbul, n=11; İzmir, n=10; Antalya, n=8; Gebze, n=6; Eskişehir, n=4) ve iki açık (Kocaeli, n=11; Adana, n=8) olmak üzere toplam sekiz ceza infaz kurumunda yürütülmüştür. Veri toplama işlemleri öncesinde annelere çalışmanın ayrıntıları açıklanmış, çalışmaya katılımın gönüllülük esasına dayalı olduğu ve istedikleri herhangi bir aşamada kendilerinin ve çocuklarının bir yaptırım olmaksızın çalışmadan çekilebilecekleri belirtilmiştir. Tutuklu/hükümlü anneler ceza infaz kurumuna girişte çocuklarına bakabilme yeterlikleri açısından psikososyal servis personeli tarafından değerlendirilmektedir. Bu değerlendirme sonucunda psikolojik sağlığı ve işlevselliği uygun bulunan anneler çocuklarıyla birlikte kalabilmektedir. Bu nedenle bu çalışmada, annelerin psikososyal yeterliklerine ya da suç türlerine dair bir dışlama kriteri bulunmamaktadır. Veri toplama çalışmaları öncesinde en az bir aydır 1-3 yaş aralığındaki çocuğuyla birlikte kurumlarda kalan anne çocuk çiftleri araştırmaya dâhil edilmiştir.

İstatistiksel Analiz

Annenin bağlanmasının, çocuğun bağlanması üzerindeki yordayıcı rolü aşamalı regresyon analizleri kullanılarak SPSS 28 ile gerçekleştirilmiştir. Aracı değişken analizleri ise PROCESS SPSS eklentisi (Sürüm 3,5, Model 4) kullanılarak test edilmiştir (Hayes 2018).

BULGULAR

Betimleyici Analizler

Araştırma değişkenlerinin ortalama ve standart sapma değerleri ile değişkenler arası ilişkiler Tablo 1’de yer almaktadır. Değişkenler arası ilişkiler incelendiğinde, annenin güvenli bağlanmasının, kaygılı ve kaçınmacı bağlanması ile negatif yönde ilişkili olduğu gözlenmiştir. Annenin kaygılı ve kaçınmacı bağlanması ise pozitif yönde ilişkilidir. Annenin bağlanma temsilleri ile çocuğun bağlanması arasındaki ilişkiler incelendiğinde çocuğun düzensiz bağlanmasının, annenin güvenli bağlanması ile negatif, kaygılı bağlanması ile pozitif yönde ilişkili olduğu gözlenmiştir. Çocuğun düzensiz bağlanması ile annenin kaçınmacı bağlanması arasında ise pozitif yönde marjinal düzeyde anlamlı bir ilişki gözlenmiştir. Anne duyarlılığı, çocuğun güvenli bağlanması ile pozitif, düzensiz bağlanması ile negatif yönde ilişkilidir. Çocuğun bağlanma temsilleri arasındaki korelasyonlar, kaçınmacı bağlanmasının, güvenli ve düzensiz bağlanması ile pozitif yönde ilişkili olduğunu göstermiştir. Çocuğun kaygılı bağlanması ise güvenli, kaçınmacı ve düzensiz bağlanması ile negatif yönde ilişkilidir. Çocuğun güvenli ve düzensiz bağlanması arasında da negatif yönde anlamlı bir ilişki bulunmaktadır.

Tablo 1. Araştırma Değişkenlerine Ait Ortalama, Standart Sapma ve Korelasyon Değerleri

	Ort. (S)	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Anne Değişkenleri											
1. Güvenli Bağlanma	3,15 (0,67)	-									
2. Kaygılı Bağlanma	2,64 (0,99)	-0,70**	-								
3. Kaçınmacı Bağlanma	1,59 (0,83)	-0,53**	0,34**	-							
4. Duyarlılık	1,52 (0,37)	0,14	-0,08	-0,10	-						
5. Eğitim	3,30 (4,05)	-0,02	0,19	-0,04	0,08	-					
Çocuk Değişkenleri											
6. Kaçınmacı Bağlanma	4,62 (1,83)	-0,19	0,11	0,08	-0,21	0,23*	-				
7. Güvenli Bağlanma	2,85 (0,97)	0,00	-0,14	-0,05	0,36**	-0,15	0,23*	-			
8. Kaygılı Bağlanma	4,10 (2,22)	-0,03	0,06	0,00	-0,08	-0,22	-0,73**	-0,56**	-		
9. Düzensiz Bağlanma	-0,53 (0,18)	-0,22*	0,31**	0,20 ^c	-0,40**	0,33**	0,60**	-0,42**	-0,24*	-	
10. Yaş	25,25 (8,32)	-0,15	0,16	0,06	-0,09	-0,13	0,20	0,10	-0,21 ^a	0,21 ^b	-

Bu çalışmada çocuğun bağlanmasına dair gözlemleri kodlamak için kullanılan internet sitesi, düzensiz bağlanma puanlarını düzenli bağlanma (kaçınmacı, güvenli ve kaygılı) puanlarından farklı bir sayısal norm temelinde üretmektedir. Bu nedenle bu puanlar sayısal değerleri temelinde birbirleriyle kıyaslanmaya uygun değildir.

^ap=0,07, ^bp=0,06, ^cp=0,05, *p<0,05, **p<0,01.

Annenin resmi eğitime katıldığı süre, çocuğun kaçınmacı ve düzensiz bağlanması ile pozitif yönde ilişkilidir. Çocuğun yaşı ise çocuğun kaygılı bağlanması ile negatif, düzensiz bağlanması ile pozitif yönde marjinal olarak anlamlı ilişkiler göstermektedir. Demografik değişkenler ve araştırma değişkenleri arasında gözlenen bu anlamlı ilişkiler doğrultusunda, annenin resmi eğitime katıldığı süre ve çocuğun yaşı regresyon analizlerine ilk adımda dahil edilerek kontrol edilmiştir.

Bağlanmanın Nesiller Arası Aktarımı

Annenin bağlanma senaryolarının (güvenli, kaygılı ve kaçınmacı), çocuğun bağlanma davranışları (güvenli, kaygılı, kaçınmacı ve düzensiz) üzerindeki yordayıcı rolü iki aşamalı regresyon analizleriyle test edilmiştir. Gerçekleştirilen tüm aşamalı regresyon analizlerinde, annenin resmi eğitim aldığı süre ve çocuğun yaşı ilk adımda analize dahil edilerek kontrol edilmiştir. İncelenen regresyon modellerinden ikisinin anlamlı olduğu gözlenmiştir.

Anlamlı olduğu gözlenen ilk modelde, analize ilk adımda dâhil edilerek kontrol edilen annenin eğitim düzeyi ($\beta=0,38$, $p<0,001$) ve çocuğun yaşı ($\beta=0,27$, $p<0,01$), çocuğun düzensiz bağlanmasını anlamlı olarak pozitif yönde yordamıştır,

$R^2=0,19$, $F(2, 76)=9,00$, $p<0,001$. Analize ikinci basamakta dâhil edilen annenin kaygılı bağlanmasının ($\beta=0,21$, $p<0,05$) çocuğun düzensiz bağlanmasını pozitif yönde anlamlı olarak yordadığı gözlenmiştir, $\Delta R^2=0,04$, $F(3,75)=7,57$, $p<0,01$. Anlamlı olduğu gözlenen ikinci modelde de yordanan değişken yine çocuğun düzensiz bağlanmasıdır. Analize ilk basamakta dahil edilerek kontrol edilen anne eğitimi ($\beta=0,38$, $p<0,001$) ve çocuğun yaşı ($\beta=0,27$, $p<0,01$) çocuğun düzensiz bağlanmasını pozitif yönde anlamlı olarak yordamıştır, $R^2=0,19$, $F(2, 76)=9,00$, $p<0,001$. Analize ikinci basamakta dahil edilen annenin kaçınmacı bağlanmasının ($\beta=0,20$, $p<0,05$) da çocuğun düzensiz bağlanmasını pozitif yönde anlamlı olarak yordadığı gözlenmiştir, $\Delta R^2=0,04$, $F(3,75) = 7,56$, $p<0,001$. Aşamalı regresyon analizi sonuçları Tablo 2'de yer almaktadır.

Anne Duyarlılığının Bağlanmanın Nesiller Arası Aktarımındaki Aracı Rolü

Çalışmanın ikinci amacı, anne duyarlılığının annenin bağlanması ile çocuğun bağlanması arasındaki ilişkide aracı rolünün incelenmesidir. Aracı değişken analizleri, anne duyarlılığının

Tablo 2. Annenin Kaygılı ve Kaçınmacı Bağlanmasının Çocuğun Düzensiz Bağlanması Üzerindeki Yordayıcı Rolü (n = 79)

Yordayıcı	R ²	F	B	SH	β	t
1. Adım: Kontrol Değişkenleri						
Annenin Eğitimi	0,19	9,00***	0,02	0,00	0,38	3,64***
Çocuğun Yaşı			0,01	0,00	0,27	2,61*
2. Adım: Bağımsız Değişken						
Annenin Kaygılı Bağlanması	0,23	7,57***	0,04	0,02	0,21	2,00*
1. Adım: Kontrol Değişkenleri						
Annenin Eğitimi	0,19	9,00***	0,02	0,00	0,38	3,64***
Çocuğun Yaşı			0,01	0,00	0,27	2,61*
2. Adım: Bağımsız Değişken						
Annenin Kaçınmacı Bağlanması	0,23	7,56***	0,04	0,02	0,20	2,55*

SH = Standart hata

*p<0,05, **p<0,01, ***p<0,001.

anne ve çocuğun bağlanması arasındaki ilişkide aracı rolünün anlamlı olmadığını göstermiştir ($p>0,05$).

TARTIŞMA

Bu çalışmanın birinci amacı, tutuklu/hükümlü annelerin bağlanma temsillerinin, ceza infaz kurumlarında yanlarında kalan çocuklarının bağlanması üzerindeki rolünü incelemektir. Elde edilen bulgular, nesiller arası aktarımı kısmen destekleyerek annenin kaygılı ve kaçınmacı bağlanmasının, çocuğun düzensiz bağlanmasını pozitif yönde yordadığını göstermiştir. Düzensiz bağlanmış çocukların ebeveynlerinin çelişkili, çocukla senkronize olamayan bakım verme uygulamaları sergileme, bir yandan güvenlik kaynağıyken diğer yandan korku kaynağına dönüşme ve çocukta ebeveyne yaklaşma/kaçınma yönünde bir çatışma oluşturma eğiliminde olduğu vurgulanmaktadır (Duschinsky 2018, Main ve Hesse 1990). Cyr ve arkadaşlarının (2010) meta analiz çalışması, dezavantajlı olmayan akranlarına kıyasla, yüksek düzeyde çevresel risk faktörüne maruz kalan dezavantajlı çocukların güvenli bağlanma oranlarının daha düşük ($d=0,67$) düzensiz bağlanma oranlarının ise daha yüksek ($d=0,77$) olduğunu göstermiştir. Bu kapsamlı meta analiz çalışmasının ortaya koyduğu bir diğer önemli bulgu ise beş ve daha fazla sosyoekonomik risk faktörüne maruz kalan çocukların düzensiz bağlanma oranının, kötü muameleye maruz kalan (maltreated) akranlarının düzensiz bağlanma oranından anlamlı olarak farklı olmadığını gözlenmesidir. Tutuklu/hükümlü annelerin çocuklarının en yüksek düzeyde risk faktörüne (örn. annenin eğitim düzeyinin düşük, ruh sağlığı problemleri ve yoksulluk deneyimlerinin ise yüksek olması) maruz kalan gruplardan biri olduğu bilinmektedir (Greene ve ark. 2000, Saruç 2013). Dolayısıyla deneyimledikleri risk faktörlerine paralel olarak, bu çalışmanın katılımcısı olan çocukların düzensiz bağlanma oranının da oldukça yüksek olduğu düşünülmektedir. Düzensiz bağlanma oranının yüksek olması ise özellikle çocuğun düzensiz bağlanmasının yordandığı analizlerin varyansını artırarak anlamlı hale getirmiş olabilir (Groh ve ark. 2017). Bu çalışmada çocuğun bağlanmasını değerlendirmek için kullanılan ölçme aracı ile bağlanma örüntülerinin sınıflanması mümkün olmadığı için düzensiz bağlanma temsillerine sahip olan çocukların oranı rapor edilememiştir. Gelecekte planlanacak çalışmalarda, Yabancı Ortam Yöntemi (Ainsworth ve ark. 2015) gibi çocukların bağlanma kategorileri içinde sınıflanmasına olanak sağlayan ölçme araçlarının kullanılması önerilmektedir.

Buna ek olarak, annenin yalnızca güvensiz bağlanma puanlarının çocuğun düzensiz bağlanmasını anlamlı olarak açıklamış olması da üzerinde durulması gereken bulgulardan biridir. Bağlanmanın nesiller arası aktarımının incelendiği meta analiz çalışmaları, düzensiz bağlanmış çocukların ebeveynlerinin de çözümlenmemiş/düzensiz bağlanma

kategorisi içinde sınıflanma olasılığının yüksek olduğunu ortaya koymaktadır (Verhage ve ark. 2016, 2018). Borelli ve arkadaşları (2010), çocuklarıyla birlikte kalan tutuklu/hükümlü annelerin önemli bir kısmının (%30) çözümlenmemiş/düzensiz bağlanma temsillerine sahip olduğunu göstermiştir. Çözümlenmemiş/düzensiz bağlanma temsillerine sahip olan ebeveynlerin, çocuklarıyla günlük iletişimlerinin duygusal niteliğinin bozulma eğiliminde olduğu, roller/sınırlarla ilgili kafa karışıklıkları yaşadıkları, endişeli ve korku verici bakım verme davranışları sergiledikleri gözlenmektedir. Ebeveynin sergilediği bu türden bakım verme davranışlarının ise çocuğun organize olmuş bir bağlanma örüntüsü geliştirmesine engel olabileceği bildirilmektedir (Madigan ve ark. 2006). Bu çalışma kapsamında kullanılan GYST, annelerin çözümlenmemiş/düzensiz bağlanmasının değerlendirilmesine olanak sağlamamaktadır. Ancak gelecekteki çalışmalarda, annelerin çözümlenmemiş/düzensiz bağlanmalarının değerlendirilmesine olanak sağlayan Yetişkin Bağlanma Görüşmesi (Adult Attachment Interview; George ve ark. 1985) gibi ölçme araçlarının kullanılması, bu konuda daha ayrıntılı bilgi sağlayabilir.

Yukarıda da belirtildiği gibi, özellikle çevresel risk düzeyinin yüksek olduğu, kaotik ortamlarda yetişen çocukların düzensiz bağlanma eğiliminde olduğu gözlenmektedir. Bununla tutarlı olarak, düzensiz bağlanmış çocukların ilerleyen gelişim dönemlerinde davranış problemi sergileme düzeyinin, güvenli ve organize olmuş güvensiz (kaçınmacı ve kaygılı) bağlanma temsillerinden birine sahip olan akranlarına kıyasla daha yüksek olduğu bildirilmektedir (Fearon ve ark. 2010, Groh ve ark. 2017, Van IJzendoorn ve ark. 1999). Düzensiz bağlanmanın gelecekteki uyum problemleri açısından önemli bir risk faktörü olduğu dikkate alındığında, tutuklu/hükümlü anneleriyle birlikte ceza infaz kurumlarında kalan çocukların düzensiz bağlanmasını açıklayan, annenin bağlanma temsilleri dışındaki faktörlerin de incelenmesi oldukça önemlidir. Buna ek olarak, korku verici ebeveynlik uygulamalarını (örn. çocuğa vurma, tehdit edici bir ses tonuyla konuşma) ve özellikle risk altındaki çocukların düzensiz bağlanmasını önlemek amacıyla geliştirilen programların (örn. Attachment and Biobehavioral Catch-Up; Dozier ve ark. 2018) uygulanmasının, bu çocukların düzensiz bağlanma düzeyini azaltabileceği düşünülmektedir.

Araştırmanın ikinci amacı, anne duyarlılığının, annenin bağlanması ile çocuğun bağlanması arasındaki ilişkide aracı rolünü incelemektir. Elde edilen bulgular, anne duyarlılığının, annenin bağlanması ile çocuğun bağlanması arasındaki ilişkiye anlamlı olarak aracılık etmediğini göstermiştir. Van IJzendoorn ve Bakermans-Kranenburg (2019), risk altındaki annelerin güvenli bağlanma temsillerine sahip olduklarında bile baş etmeleri gereken zorlayıcı çevresel koşullar ve deneyimledikleri yüksek stres nedeniyle çocuklarına duyarlı bakım sağlayamıyor olabileceğini vurgulamıştır. Diğer bir deyişle,

dezavantajlı gruplarda annenin bağlanma temsilleri ile çocuğuna sağladığı duyarlı bakım arasındaki ilişkilerin, daha az stres faktörüne maruz kalan anne çocuk çiftlerine kıyasla daha zayıf olabileceği ileri sürülmektedir. Bu çalışmada da annenin bağlanma temsilleri ile duyarlılığı arasındaki ilişkilerin anlamsız olması, bağlanma yazınındaki bu tartışmaları destekler niteliktedir. Tutuklu/hükümlü anneler, devam eden yasal süreçlerin yarattığı stres, koştaki diğer mahkumlarla yaşanan sorunlar ve yakınlarına duydukları özlem (katılımcı annelerin %84,5'inin dışarıda da çocukları bulunmaktadır) gibi zorluklar deneyimlemektedir. Bunlara ek olarak, kısıtlayıcı ceza infaz kurumu koşullarında yalnız başına küçük bir çocuğa bakım vermek başlı başına önemli bir stres kaynağıdır. Van IJzendoorn ve Bakermans-Kranenburg'un (2019) tartışmasıyla tutarlı olarak, annelerin maruz kaldığı stres faktörleri, bağlanma temsilleri ve duyarlı bakım sağlama kapasiteleri arasındaki ilişkilerin gücünü zayıflatmış olabilir. Dezavantajlı gruplarla gelecekte gerçekleştirilecek çalışmalarda, güvenli bağlanma temsillerine sahip olan annelerin duyarlı bakım sağlamanın önüne geçen, diğer bir deyişle, annelerin bağlanma temsilleri ile duyarlı bakım sağlama kapasiteleri arasındaki ilişki üzerinde rol oynayan faktörlerin ayrıntılı olarak incelenmesi oldukça önemlidir.

Geçmiş çalışmalar anne duyarlılığının bağlanmanın nesiller arası aktarımının yalnızca %25'ini açıkladığını ve bu aktarımın büyük oranda açıklanamadığını göstermiştir. Bu durum ilgili yazında aktarım açığı (transmission gap) kavramıyla ifade edilmekte (Van IJzendoorn 1995) ve bağlanmanın nesiller arası aktarımını açıklamak için anne duyarlılığına alternatif mekanizmalar önerilmektedir. Örneğin, çocuğun özerkliğini destekleme (Bernier ve ark. 2014) ve çocuğun zihinsel durumlarını (örn. niyet, duygu, istek) anlama kapasitesi olarak ifade edilen düşünsel işlevsellik (Slade ve ark. 2005) gibi ebeveynlik boyutlarının bağlanmanın nesiller arası aktarımındaki aracı rolünün daha güçlü olabileceği gösterilmiştir. Dolayısıyla, dezavantajlı anne çocuk çiftleri arasındaki bağlanma aktarımına odaklanan gelecek çalışmalarda anne duyarlılığı dışındaki faktörlerin aracı rolünün incelenmesi önerilmektedir.

Tutuklu/hükümlü anneler ve yanlarında kalan çocukları arasındaki bağlanma aktarımı, herhangi bir müdahale etkisi olmaksızın ilk kez bu çalışma kapsamında incelenmiştir. Ancak, elde edilen bulguların yorumlanmasında bazı sınırlılıklar dikkate alınmalıdır. Bunlardan birincisi, ceza infaz kurumlarında görüntü kaydı alınmasına izin verilmediği için anne çocuk etkileşimlerinin gözlem sırasında alınan notlar temelinde kodlanmış olmasıdır. Bir diğer nokta ise her iki gözlemcinin de örneklemin doğasına dair bilgi sahibi olmasıdır. Ancak anne çocuk etkileşimlerinin kodlanmasında kullanılan maddeler çoğunlukla davranışsal düzeydedir. Dolayısıyla kodlamaların, gözlemcilerin öznel değerlendirmelerinden etkilenme olasılığı sınırlıdır. Buna ek olarak, kodlayıcılar araştırma öncesinde yoğun bir gözlem ve kodlama eğitimi almıştır. Sözü edilen

bu sınırlılıklara rağmen doğası gereği oldukça kısıtlayıcı olan bu kurumlarda, çocuğun bağlanmasının ebeveyn raporu yerine doğrudan gözlem yoluyla değerlendirilmesi, çalışmanın güçlü özelliklerinden biridir. Fearon ve arkadaşlarının (2010) meta analiz çalışması, çocuğun bağlanmasının doğrudan gözlem yoluyla değerlendirildiği çalışmaların etki büyüklüğünün ($d=0,58$), ebeveyn raporu ile değerlendirildiği çalışmalara ($d=0,22$) kıyasla daha yüksek olduğunu göstermiştir. Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü'nün (2017) yayınladığı son faaliyet raporuna göre ülke genelinde anneleriyle birlikte ceza infaz kurumlarında kalan çocukların sayısı 529'dur. Bu çalışmanın katılımcıları 1-3 yaş aralığındaki çocuklardan oluştuğu ve yoğun işgücü gerektiren ölçme araçları kullanıldığı için ulaşılabilecek toplam katılımcı sayısı daha fazla sınırlanmaktadır. Buna rağmen bu çalışma, tutuklu/hükümlü anneleriyle birlikte ceza infaz kurumlarında kalan çocukların bağlanmasının incelendiği en geniş örneklemelerden birine sahiptir. Son olarak, farklı türde ölçme yöntemlerinin (örn. öykü tamamlama, anne çocuk etkileşim gözlemi) kullanılması araştırmanın güçlü özelliklerinden bir diğeridir.

Sonuç olarak, bu araştırmanın bulguları dezavantajlı anne çocuk çiftleri arasındaki bağlanma aktarımının ve anne duyarlılığının bu aktarımdaki aracı rolünün sınırlılığına dair ilgili yazındaki tartışmaları desteklemektedir. Elde edilen bulgular, annenin kaygılı ve kaçınmacı bağlanmasının çocuğun düzensiz bağlanması açısından risk faktörleri olabileceğine işaret etmiştir. Anne duyarlılığı, bağlanmanın nesiller arası aktarımına aracılık etmemesine rağmen çocuğun güvenli bağlanması ile pozitif, düzensiz bağlanması ile negatif yönde anlamlı ilişkiler göstermiştir. Bu bulgular doğrultusunda, tutuklu/hükümlü annesiyle birlikte kalan çocukların bağlanma güvenliğini desteklemeyi amaçlayan ilerideki müdahale programlarında, annelerin bakım verme kapasitesinin iyileştirilmesine odaklanılmasının oldukça önemli olduğu düşünülmektedir. Bağlanma örüntülerinin bireyin yaşam boyu gelişimsel sonuçları ve psikopatoloji riskine dair doğurguları dikkate alındığında, ceza infaz kurumları gibi sınırlayıcı bir ortamda yaşamını sürdüren bu çocukların bağlanma güvenliğini desteklemeye yönelik programların önemi açıktır.

KAYNAKLAR

- Ainsworth MDS, Blehar MC, Waters E ve ark. (2015) Patterns of Attachment: A Psychological Study of The Strange Situation, 2. Baskı, New York, Routledge.
- Alejos, M (2005) Babies and Small Children Residing in Prisons. Geneva, Quaker United Nations Office, Human Rights & Refugees Publications.
- Bailey HN, Tarabulsky GM, Moran G ve ark. (2017) New insight on intergenerational attachment from a relationship-based analysis. Dev Psychopathol 29: 433-48.
- Bakermans-Kranenburg MJ, Van IJzendoorn MH, Kroonenberg PM (2004) Differences in attachment security between African-American and white children: Ethnicity or socio-economic status? Infant Behav Dev 27: 417-33.

- Baradon T, Fonagy F, Bland K ve ark. (2008) New Beginnings: An experience-based programme addressing the attachment relationship between mothers and their babies in prison. *J Child Psychother* 34: 240-58.
- Belsky J, Fearon RP (2002) Infant-mother attachment security, contextual risk, and early development: A moderational analysis. *Dev Psychopathol* 14: 293-310.
- Bernier A, Matte-Gagné C, Bélanger MÈ ve ark. (2014) Taking stock of two decades of attachment transmission gap: Broadening the assessment of maternal behavior. *Child Dev* 85: 1852-65.
- Berument SK, Okur Ş, Bahtiyar-Saygan B ve ark. (2018) Anne duyarlılık ölçeği: Geçerlilik ve güvenilirlik çalışmaları. *Türk Psikoloji Yazıları* 21: 17-34.
- Berument SK, Sümer N (2017) Koruma altındaki bebek ve çocukların bireysel özellikleri ile bakım tiplerinin gelişimsel sonuçlar üzerindeki etkilerinin boylamsal olarak incelenmesi. TÜBİTAK SOBAG Araştırma Projesi, 113K222.
- Borelli JL, Goshin L, Joestl S ve ark. (2010) Attachment organization in a sample of incarcerated mothers: Distribution of classifications and associations with substance abuse history, depressive symptoms, perceptions of parenting competency and social support. *Attach Hum Dev* 12: 355-74.
- Bowlby J (1973) *Attachment and Loss*, Cilt 2, New York, Basic Books.
- Bowlby J (1982) *Attachment and Loss*, Cilt 1, 2. Baskı, New York, Basic Books.
- Bretherton I, Ridgeway D, Cassidy J (1990) Assessing internal working models of the attachment relationships: An attachment story completion task for 3-years-olds. *Attachment in the Preschool Years*, T Greenberg, D Cicchetti, EM Cummings, (Ed), Chicago, University of Chicago Press, s. 273-308.
- Byrne MW, Goshin LS, Joestl SS (2010) Intergenerational transmission of attachment for infants raised in a prison nursery. *Attach Hum Dev* 12: 375-93.
- Carlson V, Cicchetti D, Barnett D ve ark. (1989) Disorganized/disoriented attachment relationships in maltreated infants. *Dev Psychol* 25: 525-31.
- Cassidy J, Ziv Y, Stupica B ve ark. (2010) Enhancing attachment security in the infants of women in a jail-diversion program. *Attach Hum Dev* 12: 333-53.
- Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü (2017) 2016 yılı birim faaliyet raporu.
- Cyr C, Euser EM, Bakermans-Kranenburg MJ ve ark. (2010) Attachment security and disorganization in maltreating and high-risk families: A series of meta-analyses. *Dev Psychopathol* 22: 87-108.
- Dozier M, Bernard K, Roben CKP (2018) Attachment and biobehavioral catch-up. *Handbook of Attachment-Based Interventions*, H Steele, M Steele (Ed), New York, Guilford Press, s. 27-49.
- Duschinsky R (2018) Disorganization, fear and attachment: Working towards clarification. *Infant Ment Health J* 39: 17-29.
- Fearon RP, Bakermans-Kranenburg MJ, Van IJzendoorn MH ve ark. (2010) The significance of insecure attachment and disorganization in the development of children's externalizing behavior: A meta-analytic study. *Child Dev* 81: 435-56.
- Fearon RMP, Belsky J (2016) Precursors of attachment security. *Handbook of Attachment: Theory, Research, and Clinical Applications*, 3. Baskı, J Cassidy, PR Shaver (Ed), New York, Guilford Press, s. 291-313.
- George C, Kaplan N, Main M (1985) *The Adult Attachment Interview*. Unpublished manuscript, University of California at Berkeley.
- Glaze LE, Maruschak LM (2010) *Parents in prison and their minor children*. U.S. Department of Justice. Bureau of Justice Statistics Special Report. No: NCJ, 222984.
- Granot D, Mayseless O (2001) Attachment security and adjustment to school in middle childhood. *Int J Behav Dev* 25: 530-41.
- Greene S, Haney C, Hurtado A (2000) Cycles of pain: Risk factors in the lives of incarcerated mothers and their children. *Prison J* 80: 3-23.
- Groh AM, Fearon RP, Van IJzendoorn MH ve ark. (2017) Attachment in the early life course: Meta-analytic evidence for its role in socioemotional development. *Child Dev Perspect* 11: 70-6.
- Hanlon TE, O'Grady K, Bennett-Sears T ve ark. (2005) Incarcerated drug-abusing mothers: Their characteristics and vulnerability. *Am J Drug Alcohol Abuse* 31: 59-77.
- Hayes AF (2018) *Introduction to Mediation, Moderation, and Conditional Process Analysis: A Regression-Based Approach*, 2. Baskı, New York, The Guilford Press.
- Koo TK, Li MY (2016) A guideline of selecting and reporting intraclass correlation coefficients for reliability research. *J. Chiropr Med* 15: 155-63.
- Kirkland J, Bimler D, Drawneek A ve ark. (2004) An alternative approach for the analyses and interpretation of attachment sort items. *Early Child Dev Care* 174: 701-19.
- Madigan S, Bakermans-Kranenburg MJ, Van IJzendoorn MH ve ark. (2006) Unresolved states of mind, anomalous parental behavior, and disorganized attachment: A review and meta-analysis of a transmission gap. *Attach Hum Dev* 8: 89-111.
- Main M, Hesse E (1990) Parents' unresolved traumatic experiences are related to infant disorganized attachment status. *Attachment in The Preschool Years*, MT Greenberg, D Cicchetti, EM Cummings (Ed), Chicago, University of Chicago Press, s. 161-81.
- Poehlmann J (2005) Representations of attachment relationships in children of incarcerated mothers. *Child Dev* 76: 679-96.
- Saruç S (2014) Türkiye'de kadın hükümlüler: Kadın hükümlülerin profili ve suçluluğa etki eden olguların analizi. *Toplum ve Sosyal Hizmet* 25: 61-88.
- Slade A, Grienberger J, Bernbach E ve ark. (2005) Maternal reflective functioning, attachment, and the transmission gap: A preliminary study. *Attach Hum Dev* 7: 283-98.
- Sleed M, Baradon T, Fonagy P (2013) New Beginnings for mothers and babies in prison: A cluster randomized controlled trial. *Attach Hum Dev* 15: 349-67.
- Soygüt G, Uluç S, Tüzün Z (2007) Bilişsel psikoterapi sürecinde ilişkisel değişkenlerin incelenmesi: Bağlanma biçimleri, kişilerarası şemalar ve terapötik ittifak. TÜBİTAK SOBAG Araştırma Projesi, 104K082.
- Sroufe LA (2005) Attachment and development: A prospective, longitudinal study from birth to adulthood. *Attach Hum Dev* 7: 349-67.
- Tarabulsky GM, Bernier A, Provost MA ve ark. (2005) Another look inside the gap: Ecological contributions to the transmission of attachment in a sample of adolescent mother-infant dyads. *Dev Psychol* 41: 212-24.
- Thompson RA (2016) Early attachment and later development: Reframing the questions. *Handbook of Attachment: Theory, Research, and Clinical Applications*, 3. Baskı, J Cassidy, PR Shaver (Ed), New York, The Guilford Press, 330-48.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi (2004) Ceza ve güvenlik tedbirlerinin infazı hakkında kanun.
- Uluç S (2007) *Güvenli Yer Senaryoları Testi*. Yayılanmamış uygulama kılavuzu, Hacettepe Üniversitesi Psikoloji Bölümü, Ankara.
- Van IJzendoorn MH (1995) Adult attachment representations, parental responsiveness, and infant attachment: A meta-analysis on the predictive validity of the Adult Attachment Interview. *Psychol Bull* 117: 387-403.
- Van IJzendoorn MH, Bakermans-Kranenburg MJ (2019) Bridges across the intergenerational transmission of attachment gap. *Curr Opin Psychol* 25: 31-6.
- Van IJzendoorn MH, Schuengel C, Bakermans-Kranenburg MJ (1999) Disorganized attachment in early childhood: Meta-analysis of precursors, concomitants, and sequelae. *Dev Psychopathol* 11: 225-49.
- Verhage ML, Fearon RMP, Schuengel C ve ark. (2018) Examining ecological constraints on the intergenerational transmission of attachment via individual participant data meta-analysis. *Child Dev* 89: 2023-37.
- Verhage ML, Schuengel C, Madigan S ve ark. (2016) Narrowing the transmission gap: A synthesis of three decades of research on intergenerational transmission of attachment. *Psychol Bull* 142: 337-66.
- Waters HS, Waters E (2006) The attachment working models concept: Among other things, we build script-like representations of secure base experiences. *Attach Hum Dev* 8: 185-97.